

Europski sud za ljudska prava

UDK 341.231.143(4)(094.8)

Presudu Scoppola protiv Italije (br. 3) donijelo je veliko vijeće Europskog suda za ljudska prava 22. svibnja 2012. (zahtjev br. 126/05). Talijanskom državljaninu nakon presude za ubojstvo izrečena je kazna doživotnog zatvora koja je zatim smanjena na trideset godina. Kao posljedica tako teške kazne, koja za sobom povlači i zabranu obavljanja javne službe, oduzeto mu je pravo glasa na izborima. Podnositelj smatra da je time došlo do povrede čl. 3. Prvog protokola Europske konvencije o ljudskim pravima. Veliko vijeće Europskog suda za ljudska prava presudilo je da talijanski sudovi nisu prekoračili diskrecijske ovlasti te da nema povrede na koju se zahtjev poziva.

Scoppola protiv Italije, predmet br. 126/05

Presuda velikog vijeća Europskog suda za ljudska prava od 22. svibnja 2012.

Čl. 3. Prvog protokola

ČINJENICE

I. OKOLNOSTI SLUČAJA

Podnositelj je rođen 1940., sada je na obveznom boravku u bolnici u San Secondu-Fidenza (Parma).

A. Kazneni postupci protiv podnositelja

Nakon obiteljske svađe 2. rujna 1999. podnositelj je ubio svoju ženu i ozlijedio jednog od sinova. Uhićen je sljedeći dan. Na kraju istražnog postupka Državno odvjetništvo u Rimu zatražilo je da se podnositelju sudi za ubojstvo, pokušaj ubojstva, zlostavljanje obitelji i neovlašteno posjedovanje vatrenog oružja. U skraćenom postupku u kojem se sudilo podnositelju, sudac je na preliminarnom saslušanju u Rimu (*giudice dell' udiienza prelimi-*

nare) proglasio podnositelja krivim po svim optužbama i istaknuo da bi ga trebalo osuditi na doživotni zatvor. Međutim, kako je proveden skraćeni postupak, osudio ga je na trideset godina zatvora i na doživotnu zabranu obavljanja javne službe u skladu s čl. 29. Kaznenog zakona (KZ).

U određivanju kazne sudac je uzeo u obzir određene otežavajuće okolnosti, osobito činjenicu što je podnositeljevo kriminalno ponašanje bilo usmjereno na vlastitu obitelj, a i da je bilo potaknutno sitnim incidentom u kojem su njegova djeca, navodno, potrgala njegov mobitel. Sudac nije uzeo u obzir činjenicu da podnositelja nema u kaznenoj evidenciji, a to je bio argument na koji se podnositelj oslanjao kao na olakšavajuću okolnost. Sudac je smatrao da podnositeljev stav u poricanju nekih radnji i okrivljavanju obitelji, za koju je tvrdio da se pobunila protiv njegova autoriteta, pokazuju da se uopće ne kaje za počinjeno djelo.

Protiv presude žalili su se i državno odvjetništvo i podnositelj te je 10. siječnja 2002. rimski Porotnički žalbeni sud osudio podnositelja na doživotni zatvor, potvrđujući zaključke preliminarnog saslušanja prema kojem treba uzeti u obzir i otežavajuće i olakšavajuće okolnosti. Podnositelj se žalio, a Kasacijski sud je 20. siječnja 2003. odbio žalbu.

Prema čl. 29. KZ, doživotna kazna za podnositelja podrazumijeva doživotnu zabranu obavljanja javne službe, što dovodi do trajnog oduzimanja prava glasa, u skladu s t. 2. Predsjedničke uredbe br. 223 od 20. ožujka 1967. (Uredba br. 223/1967). Oduzimanje prava glasa nije se spominjalo u presudama protiv podnositelja.

B. Postupci koje je započeo podnositelj kako bi ponovo dobio pravo glasa

Primjenjujući odjeljak 32. Uredbe br. 223/1967, 2. travnja 2003., Izbornom povjerenstvo izbrisalo je podnositeljevo ime s popisa birača. Dana 30. lipnja 2004. podnositelj je uložio žalbu Izbornom povjerenstvu. Pozivajući se na presudu *Hirst protiv Ujedinjenog Kraljevstva (br. 2.)* (br. 74025/01, 30. ožujka 2004.), naveo je da oduzimanje prava glasa nije u skladu s čl. 3. Prvog protokola Konvencije. Žalba je bila odbačena, i 16. srpnja 2004. podnositelj je uložio žalbu Žalbenom sudu u Rimu. Tvrdio je da činjenica njegova micanja s popisa birača kao automatska posljedica njegove doživotne kazne i doživotne zabrane obavljanja javne službe nije u skladu s njegovim pravom glasa zajamčenim čl. 3. Prvog protokola Konvencije.

Žalbeni sud je odbio žalbu. Istaknuo je da za razliku od slučaja *Hirst (br. 2)*, gdje svaka osoba koja je osuđena na zatvor gubi pravo glasa, bez ocjene suprotstavljenih interesa ili razmjernosti mjere, u talijanskom pravu osporena

mjera primjenjuje se samo gdje je zločin kažnjiv posebno teškom kaznom, uključujući doživotni zatvor. Sud smatra da u podnositeljevu slučaju nedostaje automatski aspekt povezanosti bilo koje kazne sa zabranom prava glasa.

Podnositelj se žalio navodeći, *inter alia*, da je njegov gubitak prava glasa posljedica sporedne kazne kazni zabrane obavljanja javne službe (koja je bila rezultat glavne kazne). S njegovog stajališta, osporena zabrana nema ništa s počinjenim djelom i sudovi nemaju ovlasti odlučiti primijeniti takvu mjeru. No, Kasacijski sud odbio je tu žalbu. Prvo, poziva se na presudu *Hirst (br. 2)* od 6. listopada 2005. (*Hirst protiv Ujedinjenog Kraljevstva (br. 2)* [GC], br. 74025/01, §77, ESLJP 2005-IX), gdje je veliko vijeće smatralo da se povlačenje prava glasa u Ujedinjenom Kraljevstvu »tiče širokog raspona počinitelja i kazni, od jednog dana do doživotnog zatvora i od relativno malih prekršaja do zločina s velikom težinom«. Tada je istaknulo da je u talijanskom pravu, prema čl. 29. KZ, samo onim počiniteljima koji su osuđeni na najmanje tri godine zatvora uskraćeno pravo glasa. Gdje je djelo podrazumijevalo kaznu kraću od pet godina, gubitak prava glasa trajao je samo pet godina, a doživotna zabrana prava glasa bila je namijenjena za počinitelje osuđene na kaznu zatvora u trajanju od pet godina do doživotne.

C. Smanjenje podnositeljeve kazne prema presudi *Scoppola protiv Italije br. 2.*

Dana 24. ožujka 2003. podnositelj je podnio zahtjev Sudu navodeći, *inter alia*, da njegova doživotna kazna krši čl. 6. i 7. Konvencije. U presudi od 17. rujna 2009. veliko vijeće je utvrdilo kršenje tih članaka (v. *Scoppola protiv Italije (br. 2.)* [GC], br. 10249/03, 17. rujna 2009.)

Sudeći na temelju čl. 46. Konvencije, veliko je vijeće utvrdilo: »Uzimajući u obzir posebne okolnosti slučaja i hitnu potrebu da se stane na kraj povredama čl. 6. i 7. Konvencije, Sud smatra da je tužena država odgovorna da osigura da se podnositeljeva kazna na doživotni zatvor zamijeni kaznom koja odgovara načelima koja su iznesena u presudi, što znači kaznom koja ne prelazi trideset godina zatvora« (v. *Scoppola (br. 2.)*, §154). Posljedično, Kasacijski je sud izmijenio svoju presudu od 20. siječnja 2003. (v. paragraf 20.) ... i odredio kaznu podnositelju u trajanju od 30 godina zatvora.

II. RELEVANTNO DOMAĆE PRAVO

A. Gubitak prava glasa

U talijanskom pravnom sustavu zabrana obavljanja javne službe je sporedna kazna (čl. 28. KZ) koja podrazumijeva oduzimanje prava glasa (pred-

sjednička Uredba br. 223/1967) i za koju je istaknuta odredba u vezi s nizom konkretnih djela, nevezano uz duljinu trajanja kazne – kao što je pronevjera javnih sredstava od strane javnih službenika (*peculato*) ili ucjena i zlouporaba tržišta (kažnjivo prema čl. 314., 316. *bis*, 317. i 501. KZ); određena djela protiv pravosudnog sustava kao što je krivokletstvo stranaka, neovlašteni vještak ili tumačenje, ometanje tijeka postupka i »neložalni branitelj« (*consulenza infidele*) (kažnjivo prema čl. 371., 373., 377. i 380. KZ); i djela koja uključuju zlouporabu i pogrešnu primjenu ovlasti svojstvenu javnoj službi (čl. 31. KZ).

Osuda za bilo koje djelo kažnjivo zatvorom također rezultira time da je počinitelju zabranjeno obavljanje javne službe. Zabrana obavljanja javne službe može biti privremena (za kaznu u trajanju od tri godine ili više) ili trajna (za kaznu u trajanju od pet godina ili više i doživotni zatvor). Domaće relevantne odredbe su sljedeće.

Predsjednička Uredba br. 223/1967 (uređuje aktivno biračko tijelo te održavanje i reviziju popisa birača) glasi:

Odjeljak 2.

»1. Sljedeće osobe ne smiju glasati: ...

- (d) osobe koje su osuđene na kazne koje podrazumijevaju zabranu obavljanja javne službe...
- (e) osobe pod privremenom zabranom obavljanja javne službe, u trajanju te zabrane.«

Kazneni zakon propisuje:

Članak 28.

(Zabrana obavljanja javne službe)

»Zabrana obavljanja javne službe može biti doživotna ili privremena.

U slučaju doživotne zabrane obavljanja javne službe, osim ako je zakonom propisano drugačije, osuđenoj osobi treba biti uskraćeno:

(1) pravo glasa ili izbora u bilo kojem izbornom tijelu (*comizio elettorale*) i svih ostalih političkih prava.«

...

Članak 29.

(Kazne koje podrazumijevaju zabranu obavljanja javne službe)

»Kazna doživotnog zatvora ili zatvora u trajanju najmanje pet godina treba podrazumijevati zabranu obavljanja javne službe za osuđenu osobu; osuda u trajanju najviše tri godine treba podrazumijevati petogodišnju zabranu obavljanja javne službe ...«

...

III. RELEVANTNI MEĐUNARODNI I EUROPSKI DOKUMENTI

A. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (Opća skupština Ujedinjenih naroda, 16. prosinca 1966.)

Relevantne odredbe Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima glase:

...

Članak 25.

»Svaki građanin mora imati pravo i mogućnost da bez ikakvih razlika navedenih u članku 2. (rasa, boja kože, spol, jezik, vjera, političko ili drugo uvjerenje, nacionalno ili socijalno podrijetlo, imovina, rođenje ili neka druga okolnost) i bez neutemeljenih ograničenja:

- a) sudjeluje u vođenju javnih poslova, izravno ili preko slobodno izabranih predstavnika;
- b) bira i bude biran na poštenim periodičnim izborima s općim i jednakim pravom glasa koji se moraju provoditi tajnim glasovanjem, na način kojim se jamči slobodno izražavanje volje birača;
- c) ima pristup javnim službama u svojoj zemlji u skladu s načelom opće jednakosti.«

B. Komisija za ljudska prava Ujedinjenih naroda

U Općem mišljenju br. 25 (1996) o čl. 25. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima i slobodama, Komisija za ljudska prava izrazila je sljedeće stajalište:

»14. U svojim izvješćima države članice moraju naznačiti i objasniti zakonske odredbe koje građanima uskraćuju pravo glasa. Temelj za takvu uskratu mora biti objektivna i razumna. Ako je osuda za djelo temelj za suspenziju prava glasa, vrijeme takve suspenzije treba biti razmjerno djelu i kazni. Osobama koje su lišene slobode, ali koje nisu osuđene, ne smije se oduzeti pravo glasa.«

Komisija za ljudska prava u predmetu *Yevdokimov i Rezanov* protiv Ruske Federacije (21. ožujka 2011., br. 1410/2005), referirajući se na presudu Suda *Hirst* (br. 2.) [GC], iznijela je:

»7.5. ... država članica, čije zakonodavstvo osigurava potpunu uskratu prava glasa svakome tko je osuđen na kaznu zatvora, nije osigurala nikakav argument kako bi ta ograničenja u pojedinom slučaju zadovoljila kriterije razumnosti kako zahtijeva Pakt. U tim okolnostima, Komisija zaključuje da nije bilo povrede članka 25. samog i u svezi s člankom 2. stavkom 3. Pakta...«

C. Američka Konvencija o ljudskim pravima od 22. studenoga 1969.

Čl. 23. Američke konvencije pod naslovom »Pravo na sudjelovanje u vlasti« propisuje:

- »1. Svaki građanin treba uživati sljedeća prava i mogućnosti:
 - a. sudjelovati u politici izravno ili kroz slobodno izabrane predstavnike;
 - b. glasati i biti biran u periodičnim izborima, koji trebaju biti u skladu s općim i jednakim pravom glasa i tajnim glasovanjem koje jamči slobodno izražavanje volje glasača; i
 - c. imati pristup, pod općim uvjetima i jednakošću, javnoj službi u svojoj državi.
2. Zakon može regulirati izvršavanje prava i mogućnosti spomenute u prethodnom stavku samo na temelju dobi, nacionalnosti, prebivališta, jezika, obrazovanja, građanske i mentalne sposobnosti, ili presudama nadležnog suda u kaznenim postupcima.«

D. Kodeks dobre prakse u izbornim stvarima Venecijanske komisije

Taj dokument usvojila je Europska komisija za demokraciju (Venecijanska komisija) na svojem 51. plenarnom zasjedanju (5. do 6. srpnja 2002.) i podnesen je Parlamentarnoj skupštini Vijeća Europe 6. studenoga 2002., a iznosi smjernice koje je razvila Komisija razmatrajući kojim ljudima može biti uskraćeno pravo glasa ili izbora. Relevantni odlomci su sljedeći:

- »i. Odredbe se mogu odnositi na lišavanje pojedinaca njihovog prava glasa i prava da budu birani, ali samo pod sljedećim kumulativno ispunjenim uvjetima:
 - ii. mora biti predviđeno propisom;
 - iii. mora biti poštovano načelo razmjernosti; uvjeti za zabranu da se kandidiraju na izborima moraju biti manje strogi od oduzimanja prava glasa;
 - iv. lišavanje mora biti temeljeno na mentalnoj nesposobnosti ili kaznenoj osudi za težak zločin.
 - v. Nadalje, povlačenje političkih prava ili otkrivanje mentalne nesposobnosti može biti nametnuto samo izričitom odlukom suda.«

...

PRAVO

NAVODNO KRŠENJE ČL. 3. PRVOG PROTOKOLA

Podnositelj se žalio da mu je bilo uskraćeno pravo glasa, što je bila posljedica kaznene osude.

Pozvao se na članak 3. Prvog protokola koji glasi:

»Visoke strane ugovornice se obavezuju da u primjerenim vremenskim razmacima održavaju slobodne izbore s tajnim glasanjem, pod uvjetima koji osiguravaju slobodno izražavanje mišljenja naroda pri izboru zakonodavnih tijela.«

A. Presuda Vijeća

Vijeće smatra da se podnositelj kojem je oduzeto pravo glasa poziva na presudu *Hirst (br. 2)* [GC] općenito automatski i nekritički, a gdje je očito bilo kršenja čl. 3. Prvog protokola. Primjećuje posebno:

»48. Doživotna zabrana glasovanja nametnuta u podnositeljevu slučaju posljedica je primjene sporedne kazne zabrane obavljanja javne službe, koja proizlazi automatski iz glavne kazne kojom ga se osuđuje na doživotni zatvor. Primjena osporavane mjere je automatske prirode. Treba uzeti u obzir da u vezi s tim, kao što je podnositelj istaknuo, ta mjera nije bila spomenuta u sudskoj odluci kojom je osuđen.

49. Vezano uz opću i nekritičku prirodu zahtjeva, Sud ističe da su kriteriji u zakonu uglavnom privremeni u tom slučaju, jer je podnositelj bio lišen prava glasa zbog dužine njegove zatvorske kazne, bez obzira na počinjeno djelo i bez ispitivanja prirode i težine djela od strane suda (v. *Frodl protiv Austrije*, §§ 34 i 35). Prema mišljenju Suda, tu činjenicu ne mijenja ni ocjena suda u određivanju kazne i mogućnost buduće rehabilitacije koju je spomenula Vlada.«

B. Podnesci stranaka

1. Vlada

Vlada u bitnome ponavlja podneske koje je podnijela vijeću (*Scoppola protiv Italije (br. 3)*, br. 126/05, §§29–33, 18. siječnja 2011. – ovdje i dalje »presuda vijeća«). Istaknula je da su države ugovornice imale široku diskreciju vezanu uz pravo glasa (pozivaju se na *Hirst (br. 2)* [GC] (§§ 61–62) i, kao što je Sud implicitno pretpostavio u st. 45. presude vijeća, nijekanje prava glasa podnositelju ostvaruje legitimni cilj sprečavanja zločina i pridržavanja vladavine prava.

Ostvaren je i zahtjev razmjernosti, Vlada kaže: Sud je već slično utvrdio u *M.D.U. protiv Italije* (odluka, br. 58540/00, 28 siječnja 2003.), gdje je gubitak prava glasa, kao i u sadašnjem slučaju, vezan uz čl. 29. KZ.

Vlada nadalje primjećuje da, za razliku od pravosudnog sustava Ujedinjenog Kraljevstva u kojem je bio predmet *Hirst (br. 2)*, u talijanskom pravu gubitak prava glasa ne ovisi o subjektivnoj procjeni, nego o presudama u kaznenim predmetima koji su postali pravomoćni.

Na kraju, talijanski pravosudni sustav napravljen je tako da se, prema mišljenju Vlade, izbjegne diskriminacija koja se može pojaviti ako bi sudovi bili slobodni da odlučuju od slučaja do slučaja u tako osjetljivom području kao što su politička prava.

2. Podnositelj

Podnositelj također ponavlja podneske koje je podnio vijeću (v. paragrafe 34–36 presude Vijeća). Dodatno, ističe da oduzimanje prava glasa kao pomoćna kazna treba služiti svrsi popravka osuđene osobe. Ovdje je, međutim, uglavnom izraz moralne indignacije i socijalne sramote koje su u suprotnosti s općeprihvaćenim načelom poštovanja ljudskog dostojanstva. Primijenjena općenito, automatski, prema bilo kojoj osobi koja je osuđena na pet godina zatvora ili više, mjera nema izravnu vezu s vrstom zločina koje je počinitelj počinio ili s određenim okolnostima slučaja; zbog toga ne služi preventivnoj svrsi. Dodatno, s obzirom na to da oduzimanje prava glasa nije bila odluka koju bi donio sud, nije ostvaren ni zahtjev razmjernosti. Na kraju, podnositelj osporava da njegova situacija sliči onoj u odluci *M.D.U.* ...

1. Vlada Ujedinjenog Kraljevstva, umješač (treća strana – umješač)

Pozivajući se na presudu *Hirst (br. 2)* [GC], (§61), umješač najprije naglašava široku diskreciju koja je dopuštena državama ugovornicama vezano uz pravo glasa. Svaka država mora biti slobodna izabrati pravosudni sustav u skladu sa socijalnom politikom i odlučiti koja će grana vlasti u državi (zakonodavna, izvršna, sudbena) imati ovlast odlučivati o pravima glasa zatvorenika.

... Prvo, nema sumnje da je nametnuta mjera proizvela legitiman cilj, tj. povećanje građanske odgovornosti i poštovanje vladavine prava i uzorno ponašanje (*ibid.*, §74). Također, budući da su samo one osobe koje su počinile dovoljno ozbiljan zločin bile lišene prava glasa, postignuta je korelacija između počinjenog djela i cilja.

U tom smislu, sustav Ujedinjenog Kraljevstva, gdje je grupa ljudi – osuđenih zatvorenika na izdržavanju kazne lišena prava glasa, ulazi u granice diskrecije koje su dopuštene državama. Zato se njihov gubitak prava glasa ne može promatrati kao proizvoljan.

Također primjećuje da čl. 3. Prvog protokola ne zahtijeva od država da odlučuju o pravu glasa od slučaja do slučaja. ...

C. Ocjena Suda

1. Opća načela

Sud ponavlja da čl. 3. Prvog protokola jamči subjektivna prava, uključujući i aktivno i pasivno pravo glasa (v. *Mathieu-Mohin i Clerfayt protiv Belgije*, 2. ožujka 1987., §§46–51, serija A, br. 113). Nadalje ističe da su prava zajamčena tim člankom krucijalna za uspostavu održavanja temelja efek-

tivne i smislene demokracije kojom upravlja vladavina prava (v. *Hirst (br. 2)* [GC], §58). Dodatno, pravo glasa nije privilegij. ...

Međutim, prava zajamčena u čl. 3. Prvog protokola nisu apsolutna. Postoji prostor za primjenu ograničenja i državama ugovornicama mora se omogućiti slobodna procjena u tom području. Sud ponavlja da su diskrecijske ovlasti u tom području široke (v. *Mathieu-Mohin i Clerfayt protiv Belgije*).

Međutim, na Sudu je da odredi jesu li ispunjeni zahtjevi iz čl. 3. Prvog protokola: uvjeti ne smiju smanjiti prava do te mjere da naruše njihovu bit i uskrate im učinkovitost; mjere moraju biti nametnute u skladu s legitimnim ciljem; sredstva koja su primijenjena nisu nerazmjerna (v. *Mathieu-Mohin i Clerfayt*, §52). Posebno, bilo kakvi uvjeti koji su nametnuti ne smiju osujetiti slobodno izražavanje naroda u izboru svojih predstavnika – drugim riječima, moraju odražavati brigu i ne ići protiv nje, za održanje cjelovitosti izbornog postupka kojem je cilj identificirati volju ljudi kroz opće pravo glasa. Bilo koji odmak od načela općeg prava glasa dovodi u rizik demokratsku vrijednost izabranih predstavnika i zakona koje donosi. Isključenje bilo koje grupe ili kategorije iz opće populacije mora biti u skladu sa svrhama čl. 3. Prvog protokola (v. *Hirst (br. 2)* [GC], §62).

Sud smatra da se tamo gdje su države ugovornice usvojile različite načine rješavanja Sud mora ograničiti na »određivanje je li ograničenje koje se odnosi na sve zatvorenike prešlo/prelazi prihvatljivu diskreciju, ostavljajući zakonodavstvu da odluči o izboru sredstava za osiguranje prava iz čl. 3. Prvog protokola« (v. *Hirst (br. 2)* [GC], §84; v. *Greens i M.T.*, §§ 113 i 114).

U ispitivanju posebnih okolnosti u predmetu *Hirst (br. 2)*, Sud je ... zaključio je da se »takvo opće, automatsko i nekritično ograničenje važnog prava Konvencije mora gledati kao izlaženje iz granica diskrecije, koliko god one široke bile, i da nije u skladu s čl. 3. Prvog protokola« (v. *Hirst (no. 2)* [GC] §82). Sud također ističe da se »[zabrana glasovanja] odnosi/la na široki raspon počinitelja i kazni, od jednog dana do doživotnog zatvora i od relativno malih prkršaja do djela s najvećom težinom« (ibid., §77).

Sud nadalje ponavlja da je kasnije pozvan da u slučaju *Frodl* ispita kompatibilnost oduzimanja prava glasa osuđenom zatvoreniku s čl. 3. Prvog protokola. Tu je istaknuo da je »važan element« da odluku donese sudac koji ju treba obrazložiti posebnim razlozima (v. *Frodl*, §§ 34–35).

2. Primjena načela na slučaj

Sud mora utvrditi je li u ovom slučaju uskraćivanje prava glasa g. Scoppoli u skladu s čl. 3. Prvog protokola. Da bi to učinio, prvo mora odrediti je li to utjecalo na podnositeljeva prava. Ako da, mora razmotriti je li to dovelo do legitimnih ciljeva i jesu li primijenjena sredstva bila razmjerna.

(a) Utjecaj

Sud to razmatra kao posljedicu sporedne kazne nametnute podnositelju kojem je bilo uskraćeno prava glasovanja na parlamentarnim izborima. Među strankama nije raspravljano je li to utjecalo na njegovo pravo glasa zajamčeno čl. 3. Prvog protokola. Ostaje vidjeti je li taj utjecaj postigao legitiman cilj i je li bio razmjeran i u skladu sa sudskom praksom.

(b) Legitiman cilj

Sud je već potvrdio da se oduzimanje prava glasa osuđenim zatvorenicima može razmatrati kao postizanje cilja sprečavanja zločina i povećanja građanske odgovornosti i poštovanja vladavine prava (v. *Hirst (br. 2)*, [GC] te §§74 i 75, i *Frodl*, §30). Također smatra da u talijanskom pravu oduzimanje prava glasa osobi kojoj je zabranjeno obavljanje javne službe kao sporedna kazna proizvodi legitiman cilj pravilnog djelovanja i očuvanja demokratskog poretka (v. *M.D.U.* (odluka). Sud ne vidi razloga za odstupanje od tih zaključaka u sadašnjem slučaju i smatra da podnositeljev gubitak prava glasa postiže legitiman cilj povećanja građanske odgovornosti i poštovanja vladavine prava te očuvanja pravilnog djelovanja i demokratskog poretka.

(c) Razmjernost

(i) Treba li potvrditi načela iznesena u presudi *Hirst*?

U svojim zapažanjima umještač – treća strana iznosi da su tvrdnje velikog vijeća u presudi *Hirst (br. 2)* pogrešne i traži od Suda da izmijeni presudu. ... Sud ponavlja da nije formalno obavezan svojim prijašnjim presudama, ali »u interesu je pravne sigurnosti, predvidivosti i jednakosti pred zakonom da ne smije odstupati, bez dobrog razloga, od prijašnjih presedana. Međutim, kako je Konvencija na prvom mjestu sustav za zaštitu ljudskih prava, Sud mora uzeti u obzir mijenjanje uvjeta u odgovarajućoj državi i općenito u državama ugovornicama i reagirati ...«. Međutim, čini se da se dosad nije ništa dogodilo ili promijenilo na europskoj razini i razini Konvencije od presude *Hirst (br. 2)* što bi upućivalo na sugestiju da se načela iznesena u tom slučaju trebaju preispitati.

(ii) Treba li odluku da se osuđenim zatvorenicima oduzme pravo glasa donijeti sud?

Sud primjećuje da je vijeće utvrdilo povredu čl. 3. Prvog protokola u ovom slučaju, ističući nedostatak »bilo kojeg ispitivanja prirode i težine djela od strane suda u državi ugovornici«.

U slučaju *Frodl*, navodeći kriterije koje treba uzeti u obzir prilikom ispitivanja razmjernosti mjere oduzimanja prava glasa u svrhe čl. 3. Prvog protokola, osim isključivanja automatskih i nekritičkih ograničenja, Sud je rekao da je važan element da »odluku o oduzimanju prava glasa treba donijeti sudac«. ...

Veliko vijeće ističe da u presudi *Hirst* nije bilo izričitog navođenja intervencije suca kao važnog kriterija za razmjernost mjere oduzimanja prava glasa. ...

Svaka država slobodna je sama usvojiti zakonodavstvo u skladu s »povijesnim razvojem, kulturnom raznolikošću i političkim stavovima unutar Europe, koje svaka država ugovornica oblikuje prema svojim demokratskim pogledima« (v. *Hirst (br. 2)* [GC], §61). Posebno, u pogledu osiguranja prava zajamčenih čl. 3. Prvog protokola (v. *Hirst br. 2*) [GC], §84, i *Greens i M.T.*, §113), države ugovornice mogu same odlučiti hoće li ostaviti sudovima da određuju razmjernost mjere ograničavanja prava glasa osuđenim zatvorenicima ili će te odredbe ugraditi u svoje zakone definirajući okolnosti u kojima se takva mjera treba primijeniti. ...

(iii) *Je li pravo koje je zajamčeno u čl. 3. Prvog protokola poštovano u podnositeljevu slučaju?*

Kao što je Sud istaknuo, oduzimanje prava glasa bez bilo koje *ad hoc* sudske odluke neće, samo po sebi, biti kršenje čl. 3. Prvog protokola.

3. Zaključak

Uzimajući u obzir iznesena razmatranja, Sud smatra da prema okolnostima ovog slučaja ograničenja koja se tiču podnositeljeva prava glasa nisu »onemogućila slobodno izražavanje u izboru zakonodavnog tijela« i zadržavaju »cjelovitost i učinkovitost izbornog procesa kojem je cilj ustanoviti volju naroda kroz opće biračko pravo« (v. *Hirst (br.2)* [GC], §62). Diskreција koja je dopuštena odnosnoj vladi u toj sferi nije bila prekoračena. U skladu s tim, nije bilo kršenja čl. 3. Prvog protokola.

Zbog tih razloga Sud smatra, sa šesnaest glasova naprama jednom, da nije bilo kršenja čl. 3. Protokola 1 Konvencije.

*Prevela i priredila Mateja Crnković**

* Mateja Crnković, asistentica na Katedri za upravno pravo Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (assistant at the Chair of Administrative Law, Faculty of Law, University of Zagreb, e-mail: matejacrnkovic@gmail.com)